

Minimální preventivní program šk. rok 2023/2024

(Prevence sociálně patologických jevů – rizikového chování)

Obsah

1.	Úvod	2
2.	Charakteristika školy	4
3.	Analýza současného stavu	4
4.	Prevence	5
4.1	Garant programu:	5
4.2	Spolupracovníci:	5
4.3	Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi:	6
4.4	Propagace:	6
4.5	Dlouhodobé cíle prevence:	6
4.6	Cíle prevence na škole:	6
5.	Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů	7
5.1	I. stupeň	7
5.2	II. stupeň	8
5.2.1	<i>Úkoly a činnost učitelů a jiných pedagogických pracovníků</i>	8
5.2.2	<i>Aktivity pro žáky</i>	9
5.2.3	<i>Aktivity pro rodiče a veřejnost</i>	10
6.	Cíl	10
7.	Časový harmonogram	10
8.	Návrh rozpočtu a finanční zdroje	11
9.	Řešení přestupků	11
10.	Zájmové kroužky	11
11.	Dostupná videotéka	11
12.	Legislativa a související dokumenty	12
13.	Přílohy	14
13.1	Při selhání preventivních opatření školy	14
13.2	Jak poznám, že moje dítě bere alkohol nebo drogy?	14
13.3	Doporučení rodičům, jejichž dítě má problémy s návykovými látkami	15
13.4	Čemu se vyhnout	15
13.5	Syndrom týraného dítěte - CAN	16
14.	Program proti šikanování	23

1. Úvod

Současná společnost s sebou přináší kromě řady nových vynálezů a poznatků také řadu problémů, které se projevují hlavně v oblasti mezilidských vztahů. S nimi se členové této společnosti musejí určitým způsobem vyrovnat. Svou roli zvládají různí lidé různě. Jejich selhání a špatný přístup k řešení problémů může vést ke vzniku mnoha patologických jevů. Nejcitelněji a nejzávažněji bývají zasaženi nejmladší členové společnosti, děti a mládež.

Nárůst různých sociálně patologických jevů včetně zneužívání návykových látek v populaci dětí a mládeže se stává celospolečenským problémem. Proto je důležité zahájit primární prevenci právě v době základní školní docházky, poskytnout žákům co nejvíce informací o drogové problematice (přiměřeně k věku žáků), naslouchat jejich problémům a otevřeně s nimi hovořit i na neformální úrovni. Objevují se i nové rizikové jevy např. kyberšikana.

Úkolem primární prevence je výrazným způsobem ovlivňovat zdravý způsob života dětí a mládeže, přispívat k vytváření dobrého společenského klimatu pro vývoj dítěte a pomáhat rodinám radou i přímou pomocí při plnění výchovné funkce. Důležitou oblastí je prohlubování komunikačních dovedností mezi učitelem, rodiči a žákem, posilování sebevědomí, sebeúcty a vzájemné úcty, řešení konfliktů, překonávání překážek, boj proti nudě – smysluplné využívání volného času.

Cílovými skupinami preventivní činnosti jsou tedy žáci, rodiče a pedagogičtí pracovníci.

Za tímto účelem byl na naší škole vytvořen **minimální preventivní program**, který vychází z dokumentu MŠMT č.j. 21291/2010-28 Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, které do prevence rizikového chování zařazuje zejména agresi, šikanu, kyberšikanu, násilí, vandalismus, intoleranci, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobii, homofobii, záškoláctví, závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, spektrum poruch příjmu potravy, negativní působení sekt a sociální rizikové chování. Při jeho tvorbě byl použit program Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v působnosti MŠMT na období 2013-2018. Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, také výchova ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a psychosociálních dovedností a ke zvládání zátěžových situací osobnosti.

Cílem MPP je rozvíjet u žáků sociální dovednosti, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování, pochopit pojem sebeúcta, vést žáky k sebeúctě a hledat způsoby, jakými lze sebeúctu podpořit. Žáci by měli získávat schopnost řešit problémy, konflikty, adekvátní reakce na stres a případné neúspěchy. Ve škole by se

mělo navodit pozitivní sociální klima- pocit důvěry bez nadměrného tlaku na výkon, zařazování do skupin a práce ve skupině vrstevníků, vytvoření atmosféry pohody a klidu, bez strachu a nejistoty. Při školní práci by se měla formovat osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopná se orientovat v dané problematice, zkoumat ji, vyhodnocovat, dělat závěry a rozhodnutí.

Jeho obsah vychází z následujících dokumentů

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízení ze dne 16.10.2007

ŠVP DUHA Základní školy a Mateřské školy Křinec

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školních zařízení

Metodický pokyn MŠMT při uvolňování žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Metodický pokyn MŠMT při užívání tabákových výrobků a nikotinových sáčků

Rámcový koncept – rizikové chování ve školním prostředí – Netolismus Čj. MSMT-1999/2015

Rámcový koncept – rizikové chování ve školním prostředí – Sebepoškozování Čj.

MSMT-1999/2015

Rámcový koncept - rizikové chování ve školním prostředí – Nová náboženská hnutí Čj. MSMT-1999/2015

Rámcový koncept - rizikové chování ve školním prostředí – Rizikové sexuální chování Čj. MSMT-1999/2015

Rámcový koncept- rizikové chování ve školním prostředí – Příslušnost k subkulturám Čj. MSMT- 1999/2015

Rámcový koncept- rizikové chování ve školním prostředí – Domácí násilí Čj. MSMT – 44400/2014

2. Charakteristika školy

Název a adresa : Základní škola a Mateřská škola Křinec, Školní 301, 289 33 Křinec

Ředitel školy : Mgr. Tomáš Veverka

Zástupce ředitele : Mgr. Andrea Krmenčíková a Eva Plášilová

Výchovný poradce : Mgr. Andrea Krmenčíková

Školní metodik prevence : Mgr. Marie Jeníková

3. Analýza současného stavu

ZŠ Křinec je menší vesnická škola, která sdružuje základní školu, mateřskou školu, školní jídelnu a školní družinu. V letošním školním roce navštěvuje ZŠ 242 žáků, jejich počet by se měl i v dalších letech mírně zvyšovat.

Budova školy je členěna do několika pavilonů propojených chodbami. Ve dvou jsou učebny jednotlivých tříd I. a II. stupně, ve třetí budově jsou umístěny odborné pracovny. V přízemí je zařízení učebna fyziky a technických prací. V prvním patře se žáci učí v pracovně chemie a přírodopisu a zde je také část školní družiny. Mezi pavilony prvního a druhého stupně je vybudována venkovní třída, kterou mohou vyučující využívat při výuce. Čtvrtý pavilon tvoří kuchyně s jídelnou, prostory pro pohybovou výchovu a své zázemí tu má školní družina. Do křinecké základní školy dochází kromě místních žáků i žáci z několika okolních obcí. Ředitelstvím školy byl upraven konec odpoledního vyučování takovým způsobem, aby tito žáci neměli problémy s odjezdy do svých bydlíšť. Škola aktivně spolupracuje se zřizovatelem, zákonnými zástupci žáků i se školskou radou. Na dobré úrovni je spolupráce vedení školy s poradenskými zařízeními, dalšími organizacemi i okolními školami. Škola informuje o vzdělávací nabídce prostřednictvím internetových stránek.

Dlouhodobé zaměření: Škola se snaží naučit žáky využívat volný čas, žáci mají možnost aktivně se zapojit do práce kroužků, podílejí se na organizaci různých akcí, které směřují k propagaci školy a mají zvýšit zájem veřejnosti o školu. Nabízí žákům s horším prospěchem a s různými poruchami učení a chování možnost stát se úspěšným alespoň v některé činnosti. Své úspěchy tak mohou zažívat i žáci se špatným rodinným zázemím, žáci hyperaktivní a žáci z méně podnětného nebo sociálně slabého prostředí. Sportovní aktivity pomáhají v některých případech překlenout problémy žákům, kteří se dopouštějí kázeňských přestupků, ale prostřednictvím sportu se postupně učí přijímat pravidla ve společenském i osobním životě.

Práce třídních učitelů: Dobré společenské prostředí pomáhají žákům vytvořit i třídní učitelé, kteří spolupracují s rodiči a snaží se neprodleně řešit jak kázeňské přestupky dětí, tak jejich problémy osobní, aby u žáků nedocházelo k výrazným problémům v jejich chování.

Školní družina: Poskytuje dobré podmínky pro žáky prvního až čtvrtého ročníku, nabízí řadu vhodných aktivit zaměřených na prevenci patologických jevů.

Spolupráce s žáky se SPUCH: Odborně proškolení pracovníci se věnují práci s integrovanými žáky. I ostatním dětem je věnována individuální péče v hodinách. To přispívá k lepším výsledkům v práci, větší úspěšnosti a také k většímu zájmu žáků o práci ve škole, k většímu klidu a vyrovnanosti.

Soutěže: Žáci se zúčastňují různých sportovních a vědomostních soutěží, v některých dosahují dobrých výsledků.

Schránka důvěry: ve školním roce 2018/19 jsme zřídili schránku důvěry, kam mohou žáci i rodiče psát své postřehy, požadavky, nebo se anonymně svěřit se svým trápením:

<https://www.schranka-duvery.cz/ea13b55c>

4. Prevence

4.1 *Garant programu:*

Mgr. Marie Jeníková

4.2 *Spolupracovníci:*

výchovná poradkyně Mgr. Andrea Krmenčíková

vedení školy: ředitel Mgr. Tomáš Veverka

zástupce ředitele školy Mgr. Andrea Krmenčíková

Eva Plášilová

třídní učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci

provozní zaměstnanci školy

školská rada ZŠ a MŠ Křinec

4.3 Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi:

Pedagogicko – psychologická poradna Nymburk

OSPOD

PČR Nymburk

Městský úřad Nymburk – Odbor soc. věcí

4.4 Propagace:

webové stránky školy: www.zskrinec.cz

vývěsní skříňka školy

minimální preventivní program

nástěnky ve třídách a na chodbách školy

besedy s rodiči

školní žakovský parlament

4.5 Dlouhodobé cíle prevence:

V boji se společensky nežádoucími jevy se bude škola dlouhodobě věnovat těmto problémům:

- Drogová závislost, alkohol, kouření, užívání nikotinových sáčků
- Kriminalita a delikvence
- Virtuální drogy (počítače, televize, video) – netolismus
- Patologické hráčství
- Záškoláctví
- Šikana, vandalismus a jiné násilné chování
- Xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus
- Kyberšikana (ubližování, zesměšňování za použití elektronických prostředků)
- Sebepoškozování
- Domácí násilí

4.6 Cíle prevence na škole:

- Vést děti k samostatnosti, tvořivosti a zodpovědnosti vůči sobě i svému okolí
- Vychovávat děti ke zdravému sebevědomí, správnému sebehodnocení a zvládání stresových situací bez používání léků či jiných stimulujících látek
- Rozvíjet protidrogové postoje a schopnost odmítnout drogu
- Vytvářet ve škole vhodné sociální klima, předcházet agresivitě a všem způsobům šikany a nevhodného chování mezi žáky

- Budovat pozitivní mezilidské vztahy, netolerovat prvky vandalizmu, násilí a rasismu
- Vést žáky ke zdravému životnímu stylu a vhodnému trávení volného času
- Vést žáky k zásadám vhodného a bezpečného jednání s neznámými osobami
- Poskytnout dětem vhodnou motivaci pro aktivní přístup k životu

Řízení a realizace preventivních aktivit

Za realizaci Minimálního preventivního programu zodpovídá školní metodik prevence, který koordinuje práci jednotlivých učitelů. Školní metodik se podílí na analýze současného stavu a zároveň na řešení jednotlivých problémů. O průběhu naplňování Minimálního preventivního programu informuje vedení školy a spolu s ním pravidelně vyhodnocuje aktuální situaci ve škole.

Vzdělávání

Hlavní podíl na dalším rozvíjení znalostí a dovedností související s prevencí sociálně patologických jevů spočívá v samostudiu všech učitelů školy a především školního metodika prevence. Pro pedagogy podílející se na realizaci minimálního preventivního programu je metodickým pomocníkem školní metodik prevence.

5. Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů

5.1 I. stupeň

Primární prevenci na prvním stupni má na starosti převážně třídní učitel. S jednotlivými tématy se děti setkávají především v prvouce, přírodovědě a vlastivědě. Při výuce lze využít různých metod, např. výklad, předávání informací, samostatnou práci, práci skupinovou, projektové vyučování, dramatickou výchovu nebo využít materiály školy z oblasti primární prevence.

Zaměření na mladší školní věk

- navozování příznivého psychosociálního klimatu ve třídě
- osvojování a upevňování základních návyků v rámci – hygiena, životospráva, sdělení základních informací z oblasti prevence experimentování s alkoholem a cigaretami
- základy etické a právní výchovy

- zaměření pozornosti na včasné odhalování specifických poruch učení nebo i jiných postižení
- všestranný rozvoj osobnosti žáka
- soustředěnost na včasné diagnostikování sociálně – patologických problémů ve třídních kolektivech
- důraz na spolupráci s rodiči
- nabídka volnočasových aktivit
- ekologická výchova
- návštěvy divadelních představení, koncertů, besed, knihoven apod. Účast v soutěžích výtvarných, sportovních, zdravotnických, dopravních apod.

Cíl – po pěti letech by děti měly umět

- definovat rodinu jako zázemí a útočiště
- ovládat rozdíly v komunikaci s dětmi a dospělými
- mít základní sociální dovednosti
- umět se chránit před cizími lidmi
- mít základní zdravotní návyky
- umět si správně zorganizovat svůj čas
- umět rozlišit léky a návykové látky
- znát přesné informace o alkoholu, tabáku a dalších návykových látkách
- znát následky užívání návykových látek
- umět odmítat

5.2 II. stupeň

Práce na druhém stupni je velmi náročná na koordinaci, tak aby byla probrána všechna témata, ale nedocházelo k jejich překrývání a přesycení žáků informacemi. S tématy z oblasti prevence se pracuje v předmětech výchova k občanství, chemie, dějepis, český jazyk a literatura. K práci s tématy lze využít metod výkladu, samostatné práce, práce s médii, projektové vyučování, skupinová práce, hraní rolí, práce s materiálem, besed, přednášek.

Zaměření na starší školní věk – prevence = základ předcházení problémům

5.2.1 Úkoly a činnost učitelů a jiných pedagogických pracovníků

- posílení úlohy učitelů v oblasti tvorby pozitivního sociálního klimatu, včasná diagnostika a intervence při riziku vzniku sociálně patologických jevů a spolupráce

s odborníky při jejich řešení. Zejména spolupráce s výchovnou poradkyní a třídními učiteli.

- věnování pozornosti problematickým skupinám žáků nebo jednotlivcům, odhalování projevů asociálního chování mezi žáky - soustředit se zejména na problematiku šikany
- v rámci prevence kouření vytvoření dostatečné informovanosti
- sledovat často se opakující absence žáků - prevence záškoláctví
- spolupráce s rodiči žáků s tendencemi vyhýbat se školní docházce. V problematických případech možnost vyžadování lékařského potvrzení.
- sebevzdělávání učitelů v souladu s Národními vzdělávacími osnovami pro oblast prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže
- shromažďování a zpřístupnění materiálů pro pedagogický sbor
- zapojení vedení školy i kolegů do tohoto programu
- novým kolegům nabídnout všestrannou pomoc

5.2.2 Aktivita pro žáky

- výchova k odpovědnosti za zdraví své i ostatních – vytváření eticky hodnotných postojů a způsobů chování
- zaměření pozornosti na projekty prevence drogových závislostí, konzumace alkoholu, vandalizmu, rasismu, násilí apod.
- věnovat zvýšenou pozornost prevenci kouření
- dovednost volby správné životosprávy – poruchy příjmu potravy – mentální anorexie a bulimie
- aktivity zaměřené na práci s národnostními menšinami směřující k potlačení rasismu a xenofobie
- zvyšování příznivého klimatu ve třídních kolektivech různými formami – výlety, exkurze, společné návštěvy divadelních představení, lyžařský kurz, škola v přírodě, adaptační kurz
- žákovský parlament – děti na schůzkách s vedením školy prezentují své nápady, návrhy, připomínky
- rozšiřovat nabídku volnočasových aktivit – zájmové kroužky
- možnosti sportu o přestávkách – stolní tenis
- účast v různých soutěžích
- ekologická výchova
- včleňování výchovy ke zdravému životnímu stylu a oblastí preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů

5.2.3 Aktivita pro rodiče a veřejnost

- seznámení rodičů s MPP v rámci třídních schůzek
- nabídka propagačních materiálů o drogách
- seznámení rodičů s postupem školy v případě problémů žáků s drogami
- na třídních schůzkách hovořit o nebezpečí drog, tabákových výrobků a nikotinových sáčků, zejména u starších žáků, kterým rodiče povolují účast na diskotékách
- pořádání společných akcí pro rodiče, žáky, učitele

6. Cíl

Žáci by měli před opuštěním ZŠ znát a umět:

- pojmenovat základní návykové látky
- znát jejich účinky na lidský organismus
- orientovat se v problematice závislosti
- znát základní právní normy
- vědět, kde jsou kontaktní místa pro danou problematiku
- posilovat své sebevědomí
- správně se rozhodovat, odmítat
- zaujímat zdravé životní postoje
- orientovat se v problematice sexuální výchovy
- bránit se různým formám násilí, vědět, kde hledat pomoc
- zvládat základní sociální dovednosti

Znalosti a vědomosti žáků v obou cílových skupinách budou na konci každého školního roku ověřovány – 5. a 9. ročník vyplňuje test prevence SPJ. Odpovědi žáků jednotlivých ročníků jsou porovnávány.

7. Časový harmonogram

Celoročně probíhá – zařazování témat prevence sociálně patologických jevů – rizikového chování do výuky podle časových a tematických plánů v jednotlivých předmětech, výtvarné, literární a vědomostní soutěže, práce školního parlamentu, další vzdělávání učitelů, tematicky zaměřené projektové dny, výchovné koncerty a divadelní představení, spolupráce s Policií ČR a HZS, činnost kroužků, sportovní soutěže, exkurze.

Sběr starého papíru

Lyžařský výcvik pro žáky školy (1. i 2. stupeň)

Školní výlety

Adaptační kurz pro žáky 6. ročníku na začátku školního roku – cílem je usnadnit přechod žáků z I. stupně na II. stupeň

Škola v přírodě (1. stupeň jednou za dva roky)

Společné aktivity rodičů, žáků a pedagogů (Zahradní slavnost, Sportovní odpoledne, Vánoční a Velikonoční trh)

Celoročně je pronajímána školní tělocvična pro různé sportovní aktivity – aerobik, mažoretky, fotbal žáci i dospělí, jóga, tanec.

8. Návrh rozpočtu a finanční zdroje

Škola se snaží využívat především bezplatných služeb poskytovaných v oblasti školení a DVPP. Pro úhradu odměn za soutěže apod. se využívá finančních zdrojů školy. Zájmové kroužky platí rodiče přihlášených dětí nebo jsou pro děti zdarma. Některé akce sponzorují rodiče nebo místní podnikatelské subjekty.

9. Řešení přestupků

Pravidla chování žáků upravuje školní řád, s nímž jsou na počátku školního roku seznámeni všichni žáci. Rodiče se s ním seznamují v průběhu třídních schůzek. Školní řád je schválen Školskou radou ZŠ a MŠ Křinec, je zveřejněn na webových stránkách školy, vyvěšen ve všech přístupných prostorách školy, uložen v ředitelně školy a dán k dispozici každému třídnímu učiteli. Součástí Školního řádu je systém hodnocení práce žáka, slouží při realizaci výchovy k odpovědnosti žáků za své chování. Závažné přestupky řeší nejprve třídní učitel se žákem, v závažnějším případě jsou přizváni rodiče, podle úrovně závažnosti se do řešení zapojí ředitel školy nebo jeho zástupce, výchovný poradce a metodik prevence, případně jsou pozváni zástupci dalších institucí.

10. Zájmové kroužky

I v tomto školním roce mohou žáci navštěvovat řadu různých kroužků. Jejich seznam je zveřejněn na webových stránkách školy.

V některých kroužcích se mohou aktivně zúčastnit i rodiče žáků a dospělí z okolí školy.

11. Dostupná videotéka

Pedagogům i rodičům jsou k dispozici videokazety, které jsou k zapůjčení u Mgr. M. Jeníkové. Jedná se o tyto tituly: Řekni drogám ne, Jedno slovo pravdy, Nechte mě být,

Drogová problematika – sexuální výchova, Anorexie, Rasismus, Prevence obchodu se ženami, Láska je láska, Školáci versus drogy, Děti a drogy, Drogová závislost, Kouření a já, Narkoman, Pravda o drogách.

Na flash disku jsou k dispozici výukové filmy z edice Filmy, které pomáhají: Jakub (domácí násilí páchané na dětech), Na hraně (manipulace mezi žáky), Sami (anorexie a bulimie), Mezi nimi (problematika HIV/AIDS), Mezi stěny (šikana) – tyto filmy mohou využívat vyučující občanské výchovy ve výuce.

12. Legislativa a související dokumenty

Základní právní dokumenty

Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.)

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č. 109/2002 Sb., o zařízeních ústavní výchovy, ochranné výchovy a zařízeních výchovné péče, ve znění pozdějších předpisů, upravující oblast preventivně výchovné péče

Zákon č. 2108/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), v platném znění

Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

Nařízení vlády

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické, přímé pedagogicko – psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Vyhlášky

Vyhláška MŠMT č. 291/1991 Sb., o ZŠ, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb., § 17 – výchovná opatření

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školních poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů (Vyhláška č. 116/2011 Sb.)

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

Vnitroresortní předpisy MŠMT

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č.j. MŠMT -22294/2013-1

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 29 159/2001-26

Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č.j. 10194/2002-14 Věstník MŠMT (sešit 3/2002)

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k vzdělávání žáků se speciálními poruchami učení nebo chování č.j. 711/2001-24, Věstník MŠMT (sešit 9/2002)

Informace o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané č.j. 250884/2003-24, Věstník MŠMT (sešit 11/2003)

Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnému užívání internetu č.j. 11 691(2004-24)

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 24 246/2008-6

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT ČR na období 2005-2008 č.j. 10 884/2005-24

Metodická doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21 291/2010-28, které nahrazuje stávající Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 20 006/2007-51

Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže při užívání tabákových výrobků a nikotinových sáčků č. j. 11112/2022-2

13. Přílohy

13.1 Při selhání preventivních opatření školy

V případě podezření na zneužívání návykových látek:

provést diskretní šetření a pohovor se žákem

Při důvodném podezření

okamžité kontaktování rodičů, zákonných zástupců žáka

Při průkazném zjištění zneužívání návykových látek ve škole nebo v případě, že žák je prokazatelně ovlivněn drogou (i alkoholem) v době vyučování ředitel školy nebo pověřený pracovník školy:

kontaktuje zdravotnické zařízení a zároveň uvědomí rodiče, popř. zák. zástupce

V případě dealerství nebo podezření na porušení trestního zákona (ohrožení mravní výchovy dítěte) nebo zanedbání povinné péče:

uvědomí oddělení péče o dítě, oddělení sociální prevence sociálního odboru OÚ, oznámí věc Policii ČR

13.2 Jak poznám, že moje dítě bere alkohol nebo drogy?

Změnila se osobnost Vašeho dítěte v poslední době v nějakém významném ohledu?

Má časté výkyvy nálad?

Straní se Vás? Je zlostný nebo depresivní?

Tráví hodně času ve svém pokoji sám?

Ztratil zájem o školu a o vyučování, případně další aktivity, např. sport?

Zhoršil se jeho prospěch?

Přestal trávit čas se starými kamarády? Přáteli se s dětmi, které se Vám nelíbí?

Nesvěřuje se a nemluví o tom, kam chodí a co dělá?

Máte pocit, že se Vám doma ztrácí peníze nebo věci (peníze potřebné na alkohol a drogy) nebo máte pocit, že má víc peněz, než byste očekávali (peníze získané prodejem drog)?

Reaguje nepřiměřeně, když s ním mluvíte o alkoholu a o drogách nebo se snaží změnit téma?

Lže nebo podvádí?

Pozorujete fyzické příznaky užívání drog nebo alkoholu? Rozšířené nebo zúžené zornice?

Nejasné vyjadřování a myšlení?

Ztratilo Vaše dítě zájem o koníčky? Ztratilo motivaci, nadšení a vitalitu?
Našli jste někdy důkazy užívání drog nebo alkoholu, prášky, lahve?
Zhoršil se vztah dítěte k členům rodiny?
Zdá se Vaše dítě být nemocné, unavené a protivné ráno, po možném užití drog předešlý den?
Přestalo se Vaše dítě o sebe starat, změnil se jeho styl oblečení?
Zdá se být méně soustředěný?

13.3 Doporučení rodičům, jejichž dítě má problémy s návykovými látkami

Jestliže je dítě pod vlivem drog a hrozí otrava, **neváhejte zavolat lékaře.**
Použijte dlouhodobou výchovnou strategii – **nepodporujte a neusnadňujte pokračující
braní drog, naopak odměňujte každou změnu k lepšímu**
Získejte důvěru – **vyslechnout dítě ještě neznamená přistupovat na jeho stanovisko**
Mluvte s dítětem o drogách – **bude-li nějakou drogu obhajovat, vyslechněte ho,
ale opatřete si protiargumenty.**
Dítě by mělo vědět, jaké předvídatelné důsledky bude mít jeho jednání
**Musíte počítat s tím, že může být nudné trávit v prvním období s dítětem mnohem
více času – přehled o jeho denním programu.**
Pomozte mu se odpoutat od nevhodné společnosti.
Posilujte sebevědomí dítěte – oceňujte i třeba drobné pokroky a změny k lepšímu.
Spolupracujte s dalšími dospělými.
Neváhejte vyhledat profesionální pomoc pro sebe, jestliže dítě odmítá.

13.4 Čemu se vyhnout

Nepopírejte a neskrývejte problém.
Neobviňujte partnera.
Nezanedbávejte sourozence dítěte a bezpečnost dalších lidí v domácnosti.
Nefinancujte zneužívání drog – ochrana majetku
Nedejte se vydírat, nevyhrožujte něčím, co nemůžete nebo nechcete splnit.
Nejednejte chaoticky, nevěřte tvrzení, že má dospívající drogy pod kontrolou.
Stále neustupujte, nezabouchněte dveře navždy.
Vášim tichým spojencem je přirozený proces zrání.

13.5 Syndrom týraného dítěte - CAN

Typ rizikového chování - Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (**CAN** - Child Abuse and Neglect). Jde o jakoukoliv formu týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, která je pro naši společnost nepřijatelná. Statistiky uvádějí, že CAN v ČR trpí v současné době 1 – 2 procenta dětské populace, což představuje 20 – 40 tisíc dětí. Dítě nejčastěji poškozují jeho rodiče a další členové rodiny, pokud jsou k dítěti necitliví a bezohlední a pokud je podřizují nebo využívají k uspokojení vlastních potřeb. Takové chování můžeme chápat jako zneužití fyzické síly nebo psychické nadřazenosti a moci dospělého nad podřízeným a závislým dítětem.

Východiska - Změny v chování dítěte

- celková stísněnost a nezájem o dění kolem
- zvýšená opatrnost v kontaktu s dospělými
- úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních dospělých osob nebo v situaci, kdy je dítě s dospělým samo
- vyhýbání se školním a mimoškolním aktivitám
- nápadně lhostejné postoje, výroky typu „mně je to jedno“
- agresivní napadání a šikanování vrstevníků
- zvýšená citová dráždivost a agresivní projevy na sebemenší podněty
- potíže se soustředěním a zhoršení prospěchu ve škole
- váhání s odchodem domů po vyučování
- neomluvené absence ve škole
- odmítání jídla nebo přejídání
- sebepoškozování
- útoky z domova

- Znamky na těle dítěte

- opakovaná zranění včetně zlomenin
- modřiny
- řezné rány
- otoky částí těla, například rtů, tváří, zápěstí
- stopy po svazování
- otisky různých předmětů na těle
- natrhnutí ucha
- otisky dlaně a prstů
- stopy po opaření nebo popálení cigaretou

FYZICKÉ (TĚLESNÉ) TÝRÁNÍ a jeho rozpoznání:

a) aktivní (bití a jiné agresivní formy napadání dítěte)

b) pasivní

Některé známky zanedbávání:

- trvalý hlad
- podvýživa
- chudá slovní zásoba
- špatná hygiena
- zkažené zuby a časté záněty dásní
- dítě není očkováno proti nemocím
- nevhodné oblečení vzhledem k počasí
- nedostatek dohledu – dítě je večer doma samo, venku pobývá dlouho do tmy a bez dozoru apod.
- vyčerpanost, přepracovanost
- s dítětem se nikdo neučí, nezajímá se o jeho školní povinnosti
- vyhození z domova

Některé projevy zanedbávaného dítěte:

- má chudé nebo velmi špatné vztahy s rodiči
- touží po citu a pozornosti jakéhokoliv dospělého (nedělá rozdíly mezi blízkými a cizími lidmi, vrhá se k cizím dospělým, odešlo by s nimi)
- je neobvykle unavené až apatické, někdy naopak nezvládnutelné
- všechno jí hltavě a hladově
- chodí za školu nebo do ní chodí pozdě
- má potíže s učením
- zdráhá se odcházet domů
- houpá se, cucá věci nebo prsty, kýve hlavou
- žebra o jídlo, peníze nebo jiné věci

U každého podezření o výskytu daného jevu musí být vždy informován ředitel školy/šk. zařízení.

kdo řeší + s kým spolupracuje - školní metodik prevence s výchovným poradcem, školním psychologem, třídním učitelem, se školským poradenským zařízením, pediatrem, orgánem sociálně právní ochrany dítěte

Legislativní rámec - Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník v paragrafech 364 až 368 stanovuje povinnosti, které má každá fyzická osoba v případě podněcování, schvalování, nadřizování, nepřekážení a neoznámení trestného činu. Paragrafy se vztahují na celou škálu trestných činů, oblast násilných činů páchaných na dětech a na týrání dítěte nevyjímaje.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí chrání učitele při jeho postupu na ochranu práv dítěte. Je zde přímo vyzýván k tomu, aby v případě podezření na týrání žáka kontaktoval odborníky. Učitelé by se tedy neměli obávat, že udělají kroky, které budou mimo jejich kompetenci. To, aby se pokusili týranému dítěti co nejúčinněji pomoci, se tak stává nejen součástí zákonné povinnosti, ale i jejich profesionality.

Tento zákon navíc výslovně určuje jako povinnost různým institucím, mimo jiné i škole a školskému zařízení, nahlásit případ ohrožení zdraví nebo života dítěte, a to i tehdy, když se objeví pouze podezření na trestný čin. (U fyzických osob je tento postup formulován jako právo, nikoliv jako povinnost.) Zatímco tedy u trestního zákona je potřeba vycházet z hodnověrného, tedy doloženého předpokladu, v případě zákona 359 stačí mít jen podezření.

Mám to oznámit rodičům, když je zneužívatelem někdo z rodiny?

Je třeba postupovat v souladu s pokyny orgánů činných v trestním řízení a těmito pokyny se řídit.

Jak postupovat

Učitel může žákovi zachránit i život

Školy a školská zařízení jsou spolu se zdravotnickými zařízeními těmi subjekty, které případy týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte oznamují příslušným úřadům nejčastěji. Pedagogové jsou navíc od lékařů ještě v užším průběžném kontaktu s dětmi.

Učitelé jsou hned po rodičích dítěti nejbližší. A pokud pedagog vyučuje dítě, které je pravděpodobně týráno, může sehrát klíčovou roli při zamezení dalšímu týrání – může mu pomoci zbavit ho dalšího fyzického nebo psychického týrání a může mu dokonce někdy zachránit i život.

Náhlé změny jako alarm

Prvním, co musí učitel udělat, aby mohl týranému dítěti pomoci, je vůbec všimnout si a odhalit to, že dítě nese nějaké stopy týrání. Jde jednak o změny chování žáka, jednak o fyzické známky vypovídající o násilném zacházení s dítětem.

Jedním z nejčastějších signálů ukazujících na možné týrání doma je náhlé podstatné zhoršení prospěchu žáka. Dítěti začne být úplně jedno, zda dostane dobrou, nebo špatnou známku. Z veselého dítěte se často stane úzkostný žák, který je neprůbojný. Může mít zároveň nejrůznější problémy ve vztazích se spolužáky – dítě, které bylo dříve kamarádké, se začne najednou ostatních stranit, nebo se může naopak začít chovat vůči nim agresivně. U žáka se

mohou projevit také nejrozličnější poruchy v pravidelných návycích – spaní (do školy chodí pozdě) nebo stravování (při obědě opakovaně nedojídá).

Pokud jde o tělesné známky, zvláště učitel tělocviku má jedinečnou možnost všimnout si různých modřin, odřenin či nezvyklé únavy či apatie žáka.

Zvláštní kategorií jsou méně viditelné, a zároveň o to citlivější signály, které nicméně učitel může zaregistrovat. Jejich skutečná diagnostika je však již věcí odborníka. Jde například o potíže při sezení v lavici, které mohou ukazovat na poruchy zažívání nebo třeba na krev v moči.

Rozhovor s žákem je klíčový

Když učitel po zpozorování neklamných známek vzbuzujících podezření na syndrom týraného dítěte dojde k závěru, že dítěti je potřeba pomoci, měl by se vždy nejdříve pokusit navázat s žákem osobní kontakt. Nejlepší je, když se ho někde v soukromí dotáže na to, proč má například na těle modřiny nebo třeba proč v posledním době odchází ze školy jako poslední, zatímco dříve byl naopak mezi prvními, kdo pospíchali domů.

Situaci prvního kontaktu mezi učitelem a žákem samozřejmě vždy zjednodušuje to, pokud vztahy mezi nimi nejsou jen striktně formální. Takovouto atmosféru lze ještě umocnit tím, že učitel nabídne žákovi nějaké pohoštění, uvaří čaj a rozhovor vede nejdříve zeširoka – nedoporučuje se při takovémto osobním rozhovoru věnovat se problému okamžitě.

Předpokládá se, že rozhovor povede většinou třídní učitel. Nic by však nemělo bránit tomu, aby ho vedl i jiný učitel, který má z nějakých důvodů s dětmi méně formální vztahy, třeba tělocvikář nebo učitel předmětu, jenž má žák obzvlášť rád a je tedy pravděpodobné, že dobře vychází i s tím, kdo ho vyučuje.

Když je dítě nedůvěřivé

Je prakticky nemožné stanovit přesnou hranici toho, kdy by měl učitel již ustoupit z role prvního kontaktu ve věci týraného dítěte a o problému informovat další instituce. Každý případ je individuální.

Především v situaci, kdy se učiteli nedaří navázat komunikaci s žákem, je dobré obrátit se na pedagogicko-psychologickou poradnu.

Jednou z možností je, že učitel žákovi, který se nechce se svým problémem svěřit, doporučí, aby se obrátil na Linku bezpečí. Dítě si může o svém problému po telefonu popovídat anonymně a záleží jen na něm, zda se během rozhovoru stane důvěřivějším a sdělí na sebe kontakt. A pokud se ani odborníkovi na pomyslném druhém konci telefonního drátu nepodaří dítě přimět k identifikaci, snaží se ho ještě přesvědčit, aby se obrátilo na kohokoliv, komu důvěřuje.

Neměli bychom také zapomínat na ostatní žáky, mezi nimiž se týrané dítě ve škole pohybuje. Učitel by se proto měl také obrátit na jeho spolužáky nebo sourozence a zeptat se jich, zda o příčině jeho problémů nevědí něco bližšího.

Vystoupení týraného dítěte z anonymity je to nejtěžší, co po něm můžeme chtít. Nepochybně

to souvisí s faktem, že má totiž mluvit o tom, jak mu ubližují jeho nejbližší.

Rodič může situaci ujasnit

Přestože je to právě rodič, nebo jiný zákonný zástupce, kdo je pravděpodobným původcem týrání, neznamena to, že by ho měla škola z celého procesu pomoci žákovi automaticky vyřadit. Pokud si učitel pozve do školy zákonného zástupce žáka, neočekává se, že by na ně měl hned udeřit s tím, aby mu vysvětlili, kdo u nich doma týrá jejich dítě.

Učitel by měl v první fázi po rodiči chtít, aby pouze okomentoval to, jak si vysvětluje problémy, které učitel u dítěte vyzoroval. Může tak i zjistit, že skutečnou příčinou žákova neobvyklého chování je něco jiného než domácí týrání. Anebo může být zájem školy o osud žáka pro zákonného zástupce dostatečnou výstrahou k tomu, aby si uvědomil, že další ubližování dítěti bude mít pro něj vážné následky. Navíc učitel může z chování rodiče nepřímo poznat, zda v rodině k týrání nedochází. Rozumný rodič, nebo zákonný zástupce, který svěřenému dítěti nijak neubližuje, by měl naopak uvítat zájem školy, která se ho snaží upozornit na to, že jejich dítě má nějaký problém a je i ochotna mu při jeho řešení pomoci.

Pokud učitel od rodičů nic nezjistí, a dítě se chová i nadále nezvykle, jde o další důvod k zapojení odborníka.

Učitel se podle prvotních známek ukazujících na týrání může někdy nejdříve jen dohadovat, zda jde o situaci, kdy mu ubližují jeho blízcí, anebo se jedná o školní šikanu. Proto i rozhovor s rodiči může pedagogovi pomoci vyloučit jednu z těchto dvou možností.

Nakonec přímý kontakt učitele se zákonnými zástupci dítěte je také určitým, ale samozřejmě jen nepřímým indikátorem možného týrání – pedagog se na vlastní oči může přesvědčit z jakého sociálního prostředí dítě pochází. Může pro něj jít o překvapení tím spíše, když rodiče jinak se školou nekomunikují, nechodí na třídní schůzky.

Na řadě je odborník

Je právem každého pedagoga, aby sám zvolil postup, který považuje v daném případě za nejlepší. Tehdy, když dítě samo přizná, že je týráno, nebo když si učitel jinak potvrdí, že bylo nějak fyzicky nebo psychicky poškozeno, měl by kontaktovat odborníky. Při zjištění nějaké zdravotní újmy se však nedoporučuje kontaktovat jen lékaře. Pediatr si totiž přeje, aby dítě přišlo v doprovodu rodiče. Také do pedagogicko-psychologické poradny by mělo dítě jít spolu se zákonným zástupcem. Pokud se však škole podaří domluvit se s poradnou na kontaktu bez účasti rodičů, je považováno toto porušení pravidel za přijatelné. Prioritou je pomoci dítěti za každou cenu.

- V případě, že má učitel podezření na týrání žáka, situace se nezlepšuje a komunikace s rodiči také k ničemu nevede, je nezbytné kontaktovat především OSPOD, a to podle spádové oblasti, kam škola v dané obci přínáleží, tedy podle obcí s rozšířenou působností. Na těchto úřadech je veden registr problémových rodin a je tedy možné, že po avízu školy budou sociální pracovníci hned vědět, jaké problémy jsou s danou

rodinou spojeny.

Pozor na skutečnost o neoznámení trestného činu a nepřekážení trestného činu – týrání svěřené osoby dle ustanovení § 198 trestního zákoníku spadá mezi trestné činy vyjmenované jak v nepřekážení trestného činu (§ 367 TZ) tak v neoznámení trestného činu (§368 TZ). Tím, že nekontaktujeme-li orgány činné v trestním řízení, v případě, že už jsme se hodnověrným způsobem dozvěděli o týrání svěřené osoby, můžeme být sami pachatelé trestných činů nepřekážení tr. činu a neoznámení tr.činu.

Základní informace – tabu zóny

Záleží opět na dané škole a učiteli, jakým způsobem zařadí do výuky problematiku nebezpečí týrání dítěte. Informace o tom, že nikdo nesmí dítěti ubližovat, jsou součástí dětských práv, se kterými by školy měly žáky seznámit. Téma týrání dítěte, zvláště pohlavního zneužívání, může škola zařadit i do sexuální výchovy a pozvat si příslušného odborníka. V každém případě by se nějakou formou děti měly v průběhu školní docházky dozvídat, kde jsou hranice, za které by neměl ani rodič vkročit, a co dělat, pokud se dítě setká s prvními projevy týrání, zneužívání či zanedbávání. Každé dítě by se mělo co nejdříve seznámit jednak s tím, co představují takzvané tabu zóny na jeho těle, jednak by mělo vědět, na koho se obrátit a kam zavolat, pokud mu někdo začne ubližovat nebo i když má jen pochybnosti o správnosti chování svých blízkých k vlastní osobě.

Jak řešit sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání – je každé nepřiměřené vystavení dítěte sexuálnímu činu nebo chování, které vede k uspokojování potřeb zneuživatelé.

Pohlavní zneužívání je závažným trestným činem proti lidské důstojnosti, na který se vztahuje povinnost přikazít jej (v souladu s trestním zákoníkem). Přikazít znamená, že zabráníte páchání nebo dokončení takového jednání (oznámí orgánům činným v trestním řízení).

Dítě se mi svěří osobně

1. uvědomit si, že jde o velmi citlivou záležitost
2. seznámit s tím co nejúžší okruh dalších osob
3. pokud se zneužívání dopouští rodič, není žádoucí informovat ho o tom, že se vám dítě svěřílo
4. komunikovat s dítětem – podrobnější vyšetřování nechat na psychologovi a policii
5. vhodně dítěti sdělit, že skutečnost musíte ohlásit na policii
6. ohlásit na policii

7. ocenit dítě, že za vámi přišlo a ujistit ho, že pro ně uděláte všechno, co je ve vašich silách
8. jestliže dítě nechce, abyste věc ohlásili, situaci konzultujte s odborníkem, ale od oznámení události vás to nesmí odradit

Dozvím se – oznámím řediteli – kontaktujeme policii a orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Zjistím to z nějaké školní ankety nebo otazníku

Dítě se vyjadřuje někdy v náznacích a nejasně, proto je velmi důležité porozumět tomu, co vám vlastně říká. V každém případě s ním navažte o přestávce nebo po vyučování rozhovor, ale tak, abyste nebudili nežádoucí pozornost. Jestliže vám dítě potvrdí vaši domněnku, postupuje jako výše. Nevyslychejte ho a nepodsouvejte mu své názory, nechejte ho volně vyprávět.

Dozvím se to od spolužáků nebo z jiných zdrojů

Nejprve přemýšlejte, jestli tomu nasvědčuje i vaše pozorování. Pokuste se s dítětem navázat rozhovor, ale do ničeho ho nenutěte. Prostředníkovi řekněte, že je důležité, aby za vámi přišlo zneužívané dítě samo. Nevyšetřujte a nijak nepátrejte. Jestliže si nejste jistí, oznamte věc orgánu sociálně-právní ochrany, který ji prošetří.

Dítě je obětí sexuálního napadení

Jestliže se stalo obětí napadení cestou do školy a útočníkem je neznámá osoba, potom urychleně vše oznamte policii, rodičům a orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Chovejte se pevně a jednoznačně a dítě neopouštějte až do příchodu rodičů.

V jakém případě vyrozumět Polici ČR/OSPOD – Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) .

Co by mělo být cílem řešení – Cílem musí být předejít vzniku traumatizace dítěte, zabránit pokračování a zabránit rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociál. a psychol. následky.

Doporučené odkazy:

- ❑ Dětské krizové centrum, tel: 241 480 511, ditekrize.cz
- ❑ Internetová poradna: dkc@ditekrize.cz
- ❑ Linka bezpečí, tel: + 420 116 111, pomoc@linkabezpeci.cz
- ❑ Linka důvěry RIAPS: 222 580 697, linka.duvery@csspraha.cz , chat-pomoc.cz
- ❑ [Adresář Pomoci \(telefonní informační a krizové linky a online pomoc v České republice...\)](#)

14. Program proti šikanování

Obsah:

1. Úvod	24
1.1. Charakteristika šikanování	24
1. 2. Projevy šikanování	25
1. 3. Odpovědnost školy	25
2. Škola v prevenci šikanování	27
2. 1. Preventivní opatření školy	28
2. 2. Preventivně výchovná činnost žáků	28
2. 3. Prevence ve výuce	29
2. 4. Prevence ve školním životě mimo vyučování	29
2. 5. Spolupráce se zákonnými zástupci	29
3. Krizový plán a postupy řešení šikanování	30
3.1. Postup pedagogického pracovníka	30
3.2. Postup ředitele školy	30
3.3. Odhad stádia šikany (počáteční či pokročilá) a její závažnost	31
3.4. Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu	32
3.5. Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování	33
I. První (alarmující) kroky pomoci	33
II. Příprava podmínek pro vyšetřování	33
III. Vyšetřování	33
IV. Léčba	33
3.6. Nápravná opatření	34
3.7. Spolupráce se specializovanými institucemi	34
3.8. Postup zákonných zástupců při podezření na šikanování	35
4. Závěrečná ustanovení	36
5. Přílohy:	37
Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování	37
Stádia šikanování	39
Doporučená literatura z oblasti školního šikanování	40
Příklady šikanování	41

1. Úvod

Program je zpracován v souladu s metodickým pokynem MŠMT č.j. 22294/2013-1 „Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních“. Je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy.

Šikanování vnímáme jako jev, který doprovází společnou výchovně vzdělávací činnost. Naším cílem je tedy vytvořit takové školní prostředí, ve kterém se šikaně nedaří, snažit se zvládnout takové metody, techniky a přístupy, aby se dařilo šikaně předejít, včas ji rozpoznat a umět řešit a nakonec minimalizovat její výskyt.

1.1. Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnický. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost.

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese.

Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

1. 2. Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je
- i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné
- a manipulativní příkazy apod.).

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů – jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině.

1. 3. Odpovědnost školy

1. Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.
2. Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:
 - dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
 - dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho

- šikanovalo nebo bylo šikánováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.
3. Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikánování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže): vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví § 146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.
4. Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně. Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:
- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
 - účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
 - porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
 - porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
 - pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.
5. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikánování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§ 365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

2. Škola v prevenci šikanování

1. Základem prevence šikanování a násilí ve škole je Školní vzdělávací program Učení s prožitkem, který podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Při efektivní realizaci prevence šikanování usilujeme o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:
 - podporujeme solidaritu a toleranci,
 - podporujeme vědomí sounáležitosti,
 - posilujeme a vytváříme podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
 - uplatňujeme spolupráci mezi dětmi a rozvíjíme jejich vzájemný respekt,
 - rozvíjíme jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.
2. Ředitel školy odpovídá za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument MŠMT čj. 21291/2010-28) součástí Minimálního preventivního programu školy.
Ředitel zejména:
 - Zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí § 10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb. Vzdělávání školního metodika prevence ve specializačním studiu se řídí § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.
 - Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním a o přestávkách mezi vyučovacími hodinami především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
 - Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.
 - Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování
3. Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka. Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům, ovlivňují chování žáků.

4. Ve školním řádu budou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

2. 1. Preventivní opatření školy

Organizace a řízení

Otázka prevence šikany a její minimalizace úzce souvisí s dobrou komunikací jednotlivých pracovníků školy. Organizace chodu školy musí umožňovat častou a pružnou komunikaci o problémových jevech.

Komunikace:

1. Pravidelně – na pedagogických poradách informovat o případném podezření výskytu šikany.
2. Průběžně – kdokoliv z pracovníků, kteří si všimnou příznaků nezdravých vztahů a nevhodného chování k některému z žáků, to neprodleně sdělí třídnímu učiteli (případně i vychovateli) a vedení školy. Následuje ztřeštěné sledování vytipovaných žáků a komunikace o jejich projevech.
3. Dotahování – po vyřešení případu shrnout postupy a výsledek řešení – poučení pro celý pedagogický sbor.

Složení užšího realizačního týmu:

Třídní učitel(ka), preventista rizikového chování, výchovná poradkyně, vedení školy.

Vytipování rizikových míst, jejich průběžné sledování a přijetí opatření ke snížení rizik:

Chodby v areálu celé školy, WC, zavřené dveře tříd během přestávky, šatny.

2. 2. Preventivně výchovná činnost žáků

S třídními kolektivy se pracuje na rozvoji pozitivních mezilidských vztahů. Za jejich rozvoj odpovídají především třídní učitelé, kteří dle možností a konkrétní situace ve třídách najdou odpovídající organizační formy (třídnické hodiny, výuka v jednotlivých předmětech, lyžařský kurz, exkurze, výlety, projektové dny).

Žáci vědí, co je a co není šikana a jak se zachovat, když se v jejich blízkosti objeví.

Třídní učitelé se zaměřují na činnosti rozvíjející pozitivní vztahy a provádějí zpětnou vazbu uplynulého období s rozbohem. Žáci jsou seznamováni s následujícími tématy a jsou u nich rozvíjeny tyto dovednosti:

- Co je a co není šikana.
- Co je a co není „bonzování“.
- Jakým způsobem se zastat oběti.
- Jak vhodným způsobem vyhledat pomoc dospělého.

2. 3. Prevence ve výuce

Všichni učitelé vnímají důležitost vytváření bezpečného prostředí. Kromě práce ve svém předmětu se soustředí na rozvoj pozitivních vztahů. Umožňují rozvoj spolupráce i zpětnou vazbu.

Žáci by měli znát a umět pracovat v komunitním kruhu, při skupinové práci, vyjadřovat se slušně a otevřeně při zpětné vazbě atd. Pracujeme s pravidly tříd a dynamikou třídního kolektivu.

Učitelé se snaží vyhnout technikám a metodám, které neúčelně vytvářejí či zvyšují napětí a následně vytvářejí potřebu uvolnit (vybít si) negativní energii např. ironizování, zesměšňování, nenaplněné hrozby, častý křik, vytváření stresového prostředí při učení apod.

2. 4. Prevence ve školním životě mimo vyučování

Zde se jedná především o prevenci o přestávkách. Dozory musí se zvýšenou intenzitou sledovat riziková místa.

2. 5. Spolupráce se zákonnými zástupci

Škola se snaží systémově spolupracovat se zákonnými zástupci těmito prostředky:

- Vzájemné informování
 - ze strany školy v případě, že se šikana objeví
 - ze strany zákonných zástupců v případě, že si všimnou nějakého problému
- Spolupráce při řešení problémů
- Třídní schůzky, konzultační hodiny
- Dny otevřených dveří
- Školská rada

Školní poradenské služby

Poradenské služby na škole poskytují:

- Výchovný poradce
- Metodik prevence rizikového chování

Spolupráce se specializovanými zařízeními

- Pedagogicko-psychologickou poradnou Nymburk
- Odborem sociálně-právní ochrany dětí města Nymburk
- Oddělením Policie ČR v Nymburce
- Střediskem výchovné péče v Nymburce

Krizová telefonní linka k šikaně

- 286 881 059

3. Krizový plán a postupy řešení šikanování

3.1. Postup pedagogického pracovníka

1. Informují-li zákonní zástupci pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
2. Má-li pedagogický pracovník podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
3. V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.
4. Vždy informuje zákonného zástupce o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.
5. Navrhne v pedagogické radě potrestání agresorů.

3.2. Postup ředitele školy

1. Přijme informaci o šikanování (pedagogický pracovník, zákonný zástupce, žák)
2. Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR.
3. V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů
4. Zajistí informování dotčených zákonných zástupců o vyšetřování šikany nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí.
5. V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

6. V mimořádných případech doporučí zákonným zástupcům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
7. V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
8. Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění) oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
9. Oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.
10. Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

3.3. Odhad stádia šikany (počáteční či pokročilá) a její závažnost

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených. Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování.

Popis jednotlivých stádií šikanování:

	Počáteční stádium	Pokročilé stádium
<i>Jak se oběti chovají? Jak odpovídají?</i>	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.
<i>Jak svědkové spolupracují?</i>	Vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele.
<i>Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?</i>	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
<i>Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové</i>	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti	Oběť je kritizována a znevažována. Často je

<i>skupiny?</i>	ubližování silných slabým.	obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
<i>Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?</i>	Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, popř. pro ně hledají polehčující okolnosti.
<i>Jaká je atmosféra ve skupině?</i>	Malá soudržnost, nespolupráce, omezená svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá.“

3.4. Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. krok - Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany (informovat ŠMP, VP, TU, vedení školy)
2. krok - Rozhovor s informátory a oběťmi provádí ŠMP, VP, TU, vedení školy
3. krok - Nalezení vhodných svědků ŠMP, VP, TU
4. krok – Individuální rozhovory se svědky
5. krok – Ochrana oběti
6. krok – Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku).
7. krok – Realizace vhodné metody:
 - metoda usmíření;
 - metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho zákonnými zástupci) – TU, ŠMP, VP, vedení školy.
8. krok – Třídní hodina:
 - efekt metody usmíření;
 - oznámení potrestání agresorů.
9. krok – Rozhovor se zákonnými zástupci obětí – TU, ŠMP, VP, vedení školy

10. krok – Třídní schůzka

11. krok – Práce s celou třídou

3.5. Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

I. První (alarmující) kroky pomoci

- zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
- bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

II. Příprava podmínek pro vyšetřování

- zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
- zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
- pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
- oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace zákonným zástupcům.

III. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory;
- nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

IV. Léčba

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

3.6. Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření. Uvedeme některá, která přicházejí při šikanování v úvahu:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy; podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku);
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);

- vyloučení ze školy při opakování násilí po rozhodnutí výchovné komise – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku;
- ředitel školy doporučí zákonným zástupcům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy. "

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

3.7. Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce, event. školního psychologa, školního speciálního pedagoga nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP, speciálně pedagogickými centry (v případě integrovaných dětí na běžných školách);
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou
- a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby. Využívá se tzv. informovaný souhlas (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.)

Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve

školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Aby byly pro školu informace relevantní, doporučuje se před započítím poradenských služeb dohodnout obsah a rozsah práce. Poskytování poradenských služeb středisky výchovné péče stanovuje vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče.

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

Ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

3.8. Postup zákonných zástupců při podezření na šikanování

Postup při podezření na šikanování, o kterém jsou informováni, by měl být následující:

1. Zákonní zástupci informují o podezření na šikanování třídního učitele popřípadě dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází.
2. Nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, obrátí se zákonní zástupci s informací na ředitele školy.
3. V případech prokazatelných projevů šikany se zákonní zástupci přímo obrátí s informací na ředitele školy.
4. Jsou-li zákonní zástupci přesvědčeni, že postupuje škola při řešení šikanování nedostatečně, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy, nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost je možno podat i na ústředí tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz.

4. Závěrečná ustanovení

Účinnosti nabývá tento program dnem jeho vyhlášení, tj. podpisem ředitele školy.

V Křinci dne 18. 9. 2023

Mgr. Tomáš Veverka

ředitel školy

5. Přílohy:

Příloha č. 1

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zaspíněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Zákonné zástupce žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči zákonným zástupcům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Příloha č. 2

Stádia šikanování

Motto: Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá

skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

Příloha č. 3

Doporučená literatura z oblasti školního šikanování

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.

Kolář, M. (Ed.) (2004). Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30.3.

Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.

Kolář, M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: sborník metod. Praha, IPPP.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.

Časopisy

Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociální prevence. Bratislava: Národné osvetové centrum.

Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina č.3/2007

Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18

Kolář, M. (2005). Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.

Kolář, M. (1998). Soudce Lynch na českých školách? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan; in Sborník „Prevence šikanování ve školách“, Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha.

Příloha č. 4

Příklady šikanování

1. Případ: Zpověď oběti počátečního stadia šikanování (doslovný přepis)

- nadávaj mi
- dělaj mi naschvály
- maj na mne poznámky, když přijdu po nemoci
- rejpať do mne
- když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet tak mu poraděj mne
- když nejsem ve škole, říkaj učitelům, co není pravda
- když něco provedou, snaží se to svalit na mne
- když se učitel zeptá, jestli někdo má tahák, hned se všichni ozvou, že mám já
- o hodině, když je písemka, tak zničeho nic se ozve abych neopisoval
- všichni maj strašnou radost, když dostanu špatnou známku
- když jsem služba, tak všichni udělaj ve třídě nepořádek
- nepouští mne mezi sebe, když si povídají
- když si řeknu o sešit tak řeknou, že ho nemají dopsanej a pak ho pučej někomu jinýmu
- ve frontě na oběd mne předbíhají
- když je ve třídě smrad, tak hned řeknou, že jsem si prd
- povyšujou se nade mne
- nic mi nepučej
- když něco udělám, hned to všem řeknou
- plivnou mi na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou
- na výtvarce si ode mne vezmou štětec a nic mi neřeknou a maj z toho strašnou srandu, když ho hledám
- když v matice někdo počítá na tabuli, tak mu raděj a řeknou mu i výsledky. Ale mně ne. Když už mi poraděj, tak špatně
- někdy mi tašku zamknou do skříně a říkaj, že od ní nemaj klíč
- když se učitel zeptá, kdo chybí, tak místo mého jména řeknou nějakou nadávku

2. Případ: „Premiantka třídy“ – za určitých okolností se může stát obětí šikany kterékoliv dítě.

Půvabná třináctiletá dívka, premiantka třídy závodně hrající tenis, se stala terčem kritiky a nemilosti skupiny spolužáků. Nedokázala se zapojit do společné zábavy, snad působila poněkud křečovitě a byla příliš orientována na výkon. To však neopravňovalo zdatného a oblíbeného chlapce, aby jí dlouhodobě fyzicky ubližoval. Jelikož ale ona byla zdatná a odvážná dívka, pokoušela se mu někdy postavit a vrátit mu způsobené příkoří, ovšem proti jeho brutalitě neměla šanci. Schytala od něj tvrdé rány a kopance. Nikdo se jí nezastal. Po takovém střetu často plakala. Rodiče a učitelé se nikdy o jejím trápení nedověděli. Obětí agresivity tohoto „gentlemana“ se krátkodobě staly dvě další dívky s výborným prospěchem.

Po příchodu nového žáka, který byl jednoznačně nejsilnější a přitom povahově mírný a jemný, násilí zmíněného chlapce ustalo.

Je zajímavé, že dívka, která se mi s tímto příběhem svěřila a kvůli níž jsem navázal spolupráci s mimořádně obětavou výchovnou poradkyní, si po delší době téměř na nic nevzpomněla. Její bolestivé vzpomínky byly vytěsněny mimo vědomou oblast.

Kolář M. (2005) Bolest šikanování. Praha: Portál, 2005